

อิทธิพลของการบริหารจัดการที่ดีและการสร้างทุนทางสังคมต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านภาคเหนือตอนบน

THE INFLUENCE OF THE GOOD GOVERNANCE AND SOCIAL CAPITAL CREATION ON THE ABILITY IN COMMUNITY CAPITAL ACCUMULATION SUPPORTED BY THE VILLAGE BANKS UNDER HIS MAJESTY INITIATION IN UPPER NORTHERN THAILAND.

สุริยจรัส เตชะตันมินสกุล¹ รศ.ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำรินในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน โดยจัดเก็บข้อมูลตัวอย่างธนาคารหมู่บ้าน จำนวน 152 ธนาคาร ในการศึกษาอิทธิพลเชิงสาเหตุใช้แบบจำลองสมการเชิงโครงสร้าง ผลการวิจัย พบว่า ธนาคารหมู่บ้านมีความสามารถในการสนับสนุนชุมชนสะสมทุนแตกต่างกัน โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ได้แก่ ความเชื่อมั่นของสมาชิก การได้รับผลกระทบจากกองทุนอื่นภายในชุมชน และการขยายวงเงินและระยะเวลาการชำระหนี้คืนให้สอดคล้องกับกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อม ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย การบริหารจัดการที่ดี ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืน และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สมาชิกได้รับจากการถือหุ้นกับธนาคารหมู่บ้าน

คำสำคัญ: ความล้มเหลวของกลไกตลาด ความยากจนเชิงโครงสร้าง บรรษัทภิบาล ทุนทางสังคม

¹นักศึกษาระดับปริญญาเอกสาขาการบริหารศาสตร์ (การบริหารองค์การภาครัฐและเอกชน) วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
²ประธานหลักสูตรบริหารศาสตร์ วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และประธานกรรมการที่ปรึกษา

Abstract

The main purpose of this research was to study the factor effecting to ability in community capital accumulation support by village bank under his majesty initiation in upper northern Thailand. The sample groups for study are 152 village banks in upper northern Thailand. The model use to study is structural equation. The research result was found contrast in ability of community capital accumulation support by village bank. The causal directly effecting factors were, member trust creation, impact from other fund in communities, the suitable of credit volume and timing in dept refund to be consistent with return on investment or economic activities. And The causal indirectly effecting factors were, network supported member responsibility in debt refund, economy benefit of return on investment, and Good Corporate Governance.

Keywords: Market Failure, Structural Poverty, Good Corporate Governance, Social Capital

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบผสม (Mixed Economy) (วันรักษ์ มิ่งมณีนาถิน, 2543, หน้า 17) ใช้กลไกตลาด (Market Mechanisms) เป็นเครื่องมือหลักในการจัดสรรทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจมากกว่าอำนาจรัฐ แต่การจัดสรรทรัพยากรในระบบเศรษฐกิจของไทย ยังอยู่ภายใต้โครงสร้างตลาดแบบผูกขาด (Monopoly Market Structural) เนื่องจากกลุ่มทุนที่มีอำนาจเหนือตลาดทำการผูกขาดเกือบทุกตลาด เป็นผลให้กลไกตลาดล้มเหลว (market failure) ไม่สามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือ เป็นธรรมได้ การผูกขาดในตลาดเงินทำให้ ประชาชนต้องกู้เงินนอกระบบที่ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง ถึง 2-5 เท่า ของดอกเบี้ยในระบบ (อารี เชื้อเมืองพาน และคณะ, 2544, หน้า 1) ปัญหาดังกล่าวถือว่าเป็นปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างที่เกิดขึ้นในตลาดการเงินซึ่งนำไปสู่ปัญหาอื่นตามมา เช่น ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ปัญหาทางสังคมเนื่องจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

การบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างจำเป็นต้องระดมศักยภาพของประเทศทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาครัฐบาล ในระยะที่ผ่านมารัฐมีความพยายามปรับโครงสร้างเพื่อลดอำนาจการผูกขาดโดยการบังคับใช้กฎหมายและกระบวนการทางรัฐสภา เช่น การพยายาม

ออกกฎหมายเพื่อปรับโครงสร้างภาษีและการถือครองที่ดิน การบังคับใช้พระราชบัญญัติแข่งขันทางการค้าและการผูกขาด ฯลฯ แต่ก็ไม่ประสบผลสำเร็จดังที่ปรากฏเป็นที่รับรู้โดยทั่วไป ส่วนภาคเอกชนมีความพยายามเพียงสร้างกระแสของธุรกิจเพื่อสังคมโดยนำกำไรส่วนเกินเพียงน้อยนิดมาเยี่ยวยาสังคม ส่วนภาคประชาชน ขณะที่ภาคประชาชน พบว่า ขาดโอกาส ขาดการมีส่วนร่วม และขาดการจัดการความรู้ที่เหมาะสม ทำให้ขาดพลังในการบรรเทาปัญหาดังกล่าว

แต่อย่างไรก็ตามพบว่ามีการบรรเทาปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างในตลาดเงินที่ประสบผลสำเร็จในระดับโลก คือ การรวมกลุ่มการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านกรามีน (The Grameen Bank) ในประเทศบังคลาเทศที่จัดการเอาไรต์เอาเปรี๊ยะและการชู้ตริคของนายทุนเงินกู้ โดยการระดมเงินออมเพื่อปล่อยสินเชื่อเฉพาะประชาชนที่ยากจน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544)

ในประเทศไทยได้นำหลักการของธนาคารกรามีนมาประยุกต์ใช้ในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน ภายใต้โครงการน้ำพระทัยจากในหลวง หรือ โครงการอีสานเขียว โดยโครงการดังกล่าวจัดตั้งตามแนวพระราชดำริขององค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงพระราชทานให้ไว้โดยในวันที่ 12 เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2528 ณ ศูนย์การศึกษาภูพาน ตามแนวพระราชดำริ จังหวัด

สกลนคร ธนาคารหมู่บ้านได้รับอนุมัติในการจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2532 โดยมีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์บางเขนทำหน้าที่ในการจัดตั้งและพัฒนา(จำแนงสมประสงค์, 2535 หน้า 1) ในภายหลังพบว่ามีการขยายผลการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย

บทบาทของธนาคารหมู่บ้าน³ คือ การสนับสนุนให้ชุมชนมีการสะสมทุน โดยนารายได้ หรือ ผลตอบแทนขั้นต่ำและผลตอบแทนส่วนเกินที่สมาชิกภายในชุมชนได้รับการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต⁴ มาฝากกับธนาคารหมู่บ้านในรูปแบบของการถือหุ้น เมื่อธนาคารหมู่บ้านสามารถระดมเงินออมมากพอที่ปล่อยเป็นสินเชื่อเพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายในชุมชนทำให้สมาชิกในชุมชนไม่ต้องกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ยืมระบบที่ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง

แต่อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2548 มีการสำรวจข้อมูลธนาคารหมู่บ้านในเขตภาคเหนือตอนบนจำนวน 230 ธนาคาร พบว่า ธนาคารหมู่บ้านมีขีดความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนแตกต่างกัน กล่าวคือ บางแห่งสามารถระดมเงินฝาก⁵ จากสมาชิกได้เพียงหลักหมื่นบาท แต่บางแห่งสามารถระดมเงินฝากได้มากถึงหลักล้านบาท

ดังนั้น เพื่อสร้างสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในการจัดตั้งและพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ให้มีขีดความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนในอนาคตจึงศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้าน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความ

สามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร ประชากร คือ ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำรินในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน

2. ขอบเขตของเนื้อหา มุ่งเน้นการศึกษาปัจจัยที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อภาคเหนือตอนบนในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน

3. ขอบเขตด้านเวลา การวิจัยได้จัดเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในระหว่างเดือน มีนาคม ปี พ.ศ. 2550 ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2551 ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณจัดเก็บในระหว่างเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2551 ถึง เดือน เมษายน พ.ศ. 2552

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นสารสนเทศสำหรับรัฐบาลในการกำหนดนโยบาย หรือ วางยุทธศาสตร์ในการจัดตั้งและพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนในประเทศไทย

2. เป็นสารสนเทศสำหรับหน่วยงานที่มีบทบาทในจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริด้านการนำมาตราวัดการบริหารจัดการที่ดี ไปประยุกต์ใช้ในงานพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการของธนาคารหมู่บ้านและองค์กรการเงินชุมชนที่เกี่ยวข้อง

3. เป็นสารสนเทศสำหรับคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน ในการปรับระบบการบริหารจัดการของธนาคารหมู่บ้านให้เกิดการบริหารจัดการที่ดี

การทบทวนวรรณกรรม

กล่าวได้ว่าทุนทางสังคม หรือ ความไว้วางใจ มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ นอกเหนือจากทุนอื่น เช่น ทุนมนุษย์ ทุนธรรมชาติ ทุนทางกายภาพ เป็นต้น (Putnam(1993); อภิชัยพันธเสน และคณะ (2546); โจเซฟ อี สติกลิตซ์ (2541); บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2542) และวีรกร ตรีเศศ (2546) ส่วนปัจจัยที่ช่วยสร้าง

³ธนาคารหมู่บ้าน หมายถึง ธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ในเขตภาคเหนือตอนบน

⁴ปัจจัยการผลิตที่ชุมชนเป็นเจ้าของ ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ มีผลตอบแทน คือ ค่าจ้าง ค่าเช่า ดอกเบี้ย และกำไร ตามลำดับ

⁵ธนาคารหมู่บ้านระดมเงินฝากจากสมาชิกโดยการถือหุ้นเพิ่ม ได้แก่ หุ้นแรกเข้า (รช.) คือ หุ้นที่สมาชิกถือในตอนแรกเข้า โดยมูลค่าเป็นไปตามระเบียบของแต่ละธนาคาร หุ้นกู้ยืม (กย.) คือ หุ้นที่สมาชิกต้องถือเพิ่มหากมีการกู้ยืมเงิน โดยมูลค่าหุ้นเป็นไปตามข้อบังคับของแต่ละธนาคาร และหุ้นรายได้ (รด.) คือ หุ้นที่สมาชิกต้องถือเพิ่มขึ้นเมื่อมีรายได้เพิ่ม และในงานวิจัยนี้ใช้ปริมาณเงินฝากเป็นตัวชี้วัดความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านตามความหมายของการสะสมทุนตามแนวคิดนักเศรษฐศาสตร์การเมือง

ทุนทางสังคม คือ การปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม เช่น การยึดหลักการประชาธิปไตย การปฏิบัติตามกฎหมาย การปฏิบัติตามวัฒนธรรมที่ดีงาม ฯลฯ หากบุคคล องค์กร สถาบัน ประเทศใด ปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่ดี ก็จะส่งผลให้เกิดความไว้วางใจ หรือ ความเชื่อมั่น หรือ ศรัทธา เมื่อมีความไว้วางใจจะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนา เช่น มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม มีการการรวมกลุ่ม มีการการสร้างเครือข่าย ฯลฯ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ, 2544; วีรกร ตรีเศศ, 2546; Fukuyama 1999; World Bank, 2003) ทฤษฎีองค์การเครือข่ายระบุว่า การรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่ายเป็นการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกัน นอกจากนี้ยังเชื่อว่าความสำเร็จขององค์การเครือข่าย คือ การมีความไว้วางใจ ระหว่างองค์การ (ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, 2549) นอกจากนี้ การสร้าง ความไว้วางใจ ยังเกิดจากการมีบรรทัดฐานในการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างลงตัวอีกด้วย (Held, 1984; Bennis & Nanus, 1998) แนวคิดในข้างต้นนำไปสังเคราะห์ร่วมกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพทำให้ได้กรอบแนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบนได้ ดังนี้

1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริภาคเหนือตอนบน ได้แก่ 1) การสร้างความไว้วางใจ หรือ ความเชื่อมั่นของสมาชิกจากการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า หากสมาชิกในชุมชนเกิดความเชื่อมั่นต่อระบบธนาคารหมู่บ้านก็จะสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน ทำให้ธนาคารหมู่บ้านมีโอกาสที่จะระดมเงินทุนจากชุมชนได้มากขึ้น ในทำนองเดียวหากสมาชิกในชุมชนไม่มีความไว้วางใจ หรือ เชื่อมั่นต่อระบบธนาคารหมู่บ้านนอกจากจะไม่สมัครเข้ามาเป็นสมาชิกแล้ว สมาชิกภาพเดิมก็จะลาออกจากการเป็นสมาชิกภาพ หรือ ถอนหุ้นออกจากธนาคาร ทำให้ธนาคารหมู่บ้านมีโอกาสในการระดมเงินทุนจากชุมชนได้ลดลง (อภิชาติ มั่นศิลป์, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 19 มีนาคม 2550); เจริญ วงศ์แก้ว (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล,

27 มิถุนายน 2550); มุกดา อินต๊ะสาร(การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 25 มิถุนายน 2550) 2) ผลกระทบจากกองทุนหมู่บ้าน จากการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ภายหลังจากที่รัฐบาลมีการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านขึ้น ทำให้สมาชิกในชุมชนหลายชุมชนให้ความสำคัญกับกองทุนหมู่บ้านมากกว่าธนาคารหมู่บ้าน เช่น มีการถอนหุ้นออกจากธนาคารหมู่บ้าน ฝากเงินกับธนาคารหมู่บ้านน้อยลง ไม่ค่อยรับผิดชอบในการชำระหนี้ตามกำหนด ฯลฯ ดังนั้นจึงเป็นเหตุให้ธนาคารหมู่บ้านหลายธนาคารมีจำนวนสมาชิกและเงินฝากลดลง (มุกดา อินต๊ะสาร (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 25 มิถุนายน 2550). และ 3) การขยายเวลาการกู้และวงเงินกู้ให้สอดคล้องการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จากการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า ธนาคารหมู่บ้านที่มีการกำหนดระยะเวลาในการให้กู้และวงเงินกู้ให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ มีปริมาณเงินฝากสูงกว่าธนาคารหมู่บ้านที่จำกัดระยะเวลาเพียงหนึ่งปี และจำกัดวงเงินกู้ ทั้งนี้เนื่องจากการกำหนดระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ให้สอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจทำให้ผู้กู้มีเงินทุนเพียงพอกับขนาดของธุรกิจ ทำให้สมาชิกผู้กู้มีเงินทุนเพียงพอกับโครงการลงทุนที่จะลงทุนทำให้ธุรกิจไม่มีปัญหาด้านเงินทุน นอกจากนี้การกำหนดระยะเวลาในการชำระหนี้คืนสอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจทำให้ไม่มีปัญหาเรื่องการชำระหนี้คืนเนื่องจากระยะเวลาการชำระหนี้คืนสอดคล้องกับรอบระยะเวลาคืนทุนของธุรกิจ เช่น กู้ไปขายส้มตำก็สามารถชำระหนี้คืนทุกวันเนื่องจากมีรายได้ทุกวัน แต่หากกู้ไปเลี้ยงโคกระบือก็จะมีรอบชำระหนี้คืนเกินหนึ่งปี เนื่องจากรายได้มาจากการขายลูกโคกระบือที่เลี้ยงที่ใช้ระยะเวลาปลอดการชำระอย่างน้อย 3 ถึง 4 ปี เป็นต้น ดังนั้น สมาชิกผู้กู้เงินจากธนาคารหมู่บ้านที่มีการขยายระยะเวลาและวงเงินการชำระคืนสอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจจึงมีโอกาสประสบความสำเร็จในการทำธุรกิจมากกว่าผู้กู้ที่มีข้อจำกัดในวงเงินกู้และการชำระหนี้คืน เมื่อผู้กู้ประสบผลสำเร็จในธุรกิจก็จะทำให้มีขีดความสามารถในการชำระหนี้คืนและการออมเพิ่มสูงมากขึ้น ในประเด็นนี้ส่งผลให้ธนาคารหมู่บ้านมีโอกาสระดมเงินออมได้มากขึ้น (วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล,

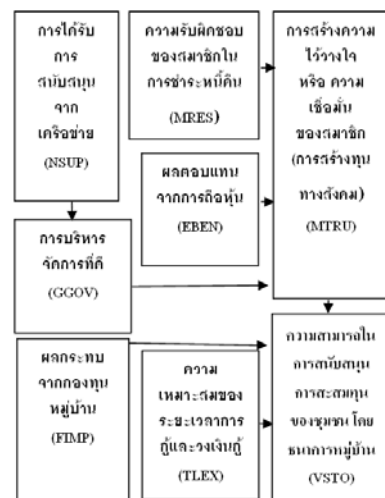
1 กรกฎาคม 2550; อานันท์ สูงขาว การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2 ตุลาคม 2551; จันทร ไชยสาร, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2 ตุลาคม 2551; นงเยาว์ ประชุมชิต, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 28 ตุลาคม 2551)

2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อความเชื่อมั่นหรือ ความไว้วางใจของสมาชิกธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ภาคเหนือตอนบน ได้แก่ การบริหารจัดการที่ดี ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจจากการถือหุ้นและความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด จากการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า ธนาคารหมู่บ้านที่มีการบริหารจัดการที่ดี มีผลตอบแทนจากการถือหุ้นสูง และสมาชิกมีความรับผิดชอบในการชำระหนี้เงินกู้ตามกำหนดทำให้ธนาคารไม่มีหนี้เสีย จะส่งผลให้สมาชิกในชุมชนสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านในสัดส่วนที่สูงกว่าธนาคารหมู่บ้านที่มีปรากฏการณ์ 3 ประการ คือ ขาดการบริหารจัดการที่ดี จ่ายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ผู้ถือหุ้นค่อนข้างต่ำ และสมาชิกขาดความรับผิดชอบในการชำระหนี้ตามกำหนด โดยปรากฏการมียอดหนี้ค้างชำระสูง (อภิชาติ มั่นศิลป์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 19 มีนาคม 2550); มุกดา อินต๊ะสาร (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 25 มิถุนายน 2550); วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 1 กรกฎาคม 2550); บุญชอบ รักชาติ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 28 มิถุนายน 2550); ออน ทานา (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 30 มิถุนายน 2550); คนดี อยากพัฒนา (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2551); สน อัจหาญ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2551)

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านตามแนวทางพระราชดำริภาคเหนือตอนบน จากการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง เช่น การให้คำแนะนำในการบริหาร การให้การฝึกอบรม การนำคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้านไปศึกษาดูงาน และการนำธนาคารหมู่บ้านไปเป็นเครือข่ายการเรียนรู้กับองค์กรการเงินอื่น จะมีการบริหารจัดการที่ดี ยกตัวอย่างเช่น ธนาคารหมู่บ้านที่จัดตั้งโดยสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน และ ธนาคารหมู่บ้านใน

เครือข่ายศูนย์รวมน้ำใจธนาคารหมู่บ้านอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ในทางตรงกันข้ามธนาคารที่จัดตั้งโดยเร่งรัดพัฒนาชนบทบางส่วนที่ไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง เนื่องจากเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) ถูกยุบทำให้บทบาทในการพัฒนาศักยภาพธนาคารหมู่บ้านต้องยุติบทบาทตามไปด้วย ทำให้ธนาคารหมู่บ้านที่ยังไม่เข้มแข็งหลายธนาคารต้องดำเนินธุรกิจเองตามลำพังขาดพี่เลี้ยงไม่มีเจ้าหน้าที่เข้าไปให้คำแนะนำ ส่งผลให้หลายธนาคารขาดการบริหารจัดการที่ดี เช่น ไม่ยึดหลักนิติธรรม อาทิเช่น ไม่ปฏิบัติตามระเบียบ ไม่ยึดหลักความโปร่งใส อาทิเช่น ไม่โปร่งใสในการใช้จ่ายเงิน ไม่โปร่งใสในการปล่อยเงินกู้ ฯลฯ ตลอดจน ไม่ยึดหลักการมีส่วนร่วม อาทิเช่น ไม่เปิดโอกาสให้สมาชิกและเครือข่ายได้แสดงความคิดเห็นต่อการบริหารงานของคณะกรรมการธนาคารหมู่บ้าน (อภิชาติ มั่นศิลป์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 19 มีนาคม 2550); มุกดา อินต๊ะสาร (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 25 มิถุนายน 2550); วรพจน์ หล่อภัทรพงษ์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 1 กรกฎาคม 2550); บุญชอบ รักชาติ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 28 มิถุนายน 2550))

ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้จากการทบทวนวรรณกรรม และการวิจัยเชิงคุณภาพทำให้ได้กรอบแนวความคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพ 1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย
ที่มา: จากการทบทวนวรรณกรรม

สมมติฐานในการวิจัย

1. การสร้างความไว้วางใจ หรือ ความเชื่อมั่นของสมาชิก ผลกระทบจากกองทุนหมู่บ้าน และความเหมาะสมของระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ มีอิทธิพลทางตรงต่อความสามารถในการสนับสนุนให้ชุมชนสะสมทุนของธนาคารหมู่บ้านตามแนวทางพระราชดำริภาคเหนือตอนบน

2. การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวทางพระราชดำริภาคเหนือตอนบน โดยมีอิทธิพลทางอ้อมผ่านการบริหารจัดการที่ดี ผ่านการสร้าง ความไว้วางใจ หรือ ความเชื่อมั่นของสมาชิก

3. การบริหารจัดการที่ดี มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวทางพระราชดำริภาคเหนือตอนบน โดยมีอิทธิพลทางอ้อมส่งผ่านความเชื่อมั่น หรือ ความไว้วางใจของสมาชิก

4. ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่สมาชิกจะได้รับ มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวทางพระราชดำริภาคเหนือตอนบน โดยมีอิทธิพลทางอ้อมส่งผ่านความเชื่อมั่น หรือ ความไว้วางใจของสมาชิก

5. การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ ภาคเหนือตอนบน ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจจากการถือหุ้น และความรับผิดชอบต่อสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด มีอิทธิพลทางตรงต่อความเชื่อมั่น หรือความไว้วางใจของสมาชิก

6. การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย มีอิทธิพลทางอ้อมต่อความเชื่อมั่นของสมาชิกธนาคารหมู่บ้านโดยมีอิทธิพลผ่านการบริหารจัดการที่ดี

7. การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย มีอิทธิพลทางตรงต่อการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน

วิธีการการดำเนินการวิจัย

การวิจัยได้ประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิทยาในการวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology) ตามแนวความคิดของ Tashakkori and Teddie (1998) กล่าวคือ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม รูปแบบการผสมอย่างเป็นตัวหลัก และตัวรอง (dominant- less dominant designs) แบบตามลำดับ โดยการวิจัยเชิงคุณภาพนำการวิจัยเชิงปริมาณ แต่ เน้นการวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลัก มี 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยด้วยการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงปรับกรอบแนวความคิดในการวิจัย โดยการสัมภาษณ์ผู้ที่มีประสบการณ์ในการจัดตั้งและพัฒนาธนาคารหมู่บ้าน มีจำนวน 14 ท่าน

2. ตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่คาดว่าจะมีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้าน กับข้อมูลเชิงประจักษ์ ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยจัดเก็บข้อมูลธนาคารหมู่บ้านจำนวน 152 ธนาคาร ตามวิธีการกำหนดขนาดตัวอย่างของ Zikmund (2003, p. 427) จากนั้นทำการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling Scheme) คือ เริ่มด้วยการการสุ่มแบบเจาะจง (Purpose Random Sampling) โดยการเจาะจงเลือกกลุ่มตัวอย่างธนาคารหมู่บ้านในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบนจำนวน 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดพะเยา เนื่องจากทั้งสามจังหวัดมีจำนวนธนาคารหมู่บ้านคิดเป็นสัดส่วนที่สูง ตลอดจนมีตัวแทนธนาคารหมู่บ้านที่มีความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนทุกระดับ หลังจากนั้นทำการสุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนของจำนวนประชากรในแต่ละจังหวัด (probability proportionate to size sampling) และขั้นตอนสุดท้ายทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purpose Sampling) โดยเจาะจงเลือกกลุ่มตัวอย่างธนาคารหมู่บ้านในแต่ละจังหวัดที่นักวิจัยคาดว่าจะเป็นตัวแทนที่ดี ตลอดจนคาดว่าจะสามารถจัดเก็บ

ข้อมูลได้สะดวก รวดเร็ว ใช้งบประมาณน้อย

ในการพัฒนาคุณภาพของเครื่องมือวัดตัวแปรการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย และการบริหารจัดการที่ดี ได้แก่ 1)การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบจำนวน 4 ท่าน 2)การวัดความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Explore Factor Analysis: EFA)ผลการวิเคราะห์ พบว่า ค่าสหสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตได้ทั้งหมดมีความสัมพันธ์เกิน 0.3 แปลว่า ตัวแปรสังเกตได้สามารถนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบได้ ค่า Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy มีค่าเท่ากับ 0.835 แปลว่า ตัวแปรสังเกตได้มีความเหมาะสมในการวิเคราะห์องค์ประกอบดีมาก และค่า Bartlett's Test of Sphericity มีนัยสำคัญทางสถิติ แปลว่า ตัวแปรสังเกตได้มีความสัมพันธ์กันสามารถนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบได้ (Hair, et al., 1995) จากค่าสถิติ 3 ค่า ในช่วงต้น กล่าวได้ว่า ตัวแปรสังเกตได้มีความเหมาะสมในการวิเคราะห์องค์ประกอบได้ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบตัวแปรการบริหารจัดการที่ดี พบว่า ตัวแปรสังเกตได้ถูกแบ่งเหลือเพียง 1 องค์ประกอบ และสามารถอธิบายตัวแปรทั้งหมดได้ร้อยละ 70.818 มีค่า Eigenvalues เท่ากับ 4.249 แปลว่า องค์ประกอบสามารถอธิบายตัวแปร ได้มากกว่า 1 ค่าการผันแปรมาตรฐานของตัวแปร เมื่อพิจารณาน้ำหนักปัจจัยในองค์ประกอบการบริหารจัดการที่ดี ทุกตัว พบว่า มีค่ามากกว่า 0.6 ดังนั้น จึงเลือกมาตรวัดการบริหารจัดการที่ดีทุกตัวแปรเป็นมาตรวัดตัวแปรแฝงการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน 3)การวัดระดับความเชื่อมั่นหรือ ความเชื่อถือได้ (reliability) ของมาตรวัดตัวแปรการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายและมาตรวัดย่อยของการบริหารจัดการที่ดี ที่มีคะแนน เป็น 0 และ 1 โดยวิธีของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน (Kuder-Richardson: KR-20) (Cortina,1993, p. 78) พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นมาตรวัดการได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย มีค่าเท่ากับ 0.700 และ มาตรวัดการบริหารจัดการที่ดี

มีค่ามากกว่า 0.7 นอกจากนั้น พบว่า ค่าความเชื่อมั่นของมาตรวัดการบริหารจัดการที่ดีในภาพรวม พบว่า มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค(α -Coefficient) เท่ากับ 0.916 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของมาตรวัดทั้งหมด ถือว่าเครื่องมือมีความเชื่อมั่นสูง (UCLA, 2006) ตลอดจนการเลือกมาตรวัดการบริหารจัดการที่ดี นอกจากนั้น พบว่า ความสัมพันธ์กับมาตรวัด มาตรวัดรวม(Corrected Item - Total Correlation) พบว่า มีค่ามากกว่า 0.295 ถือว่ามีความเหมาะสมในการเป็นมาตรวัดการบริหารจัดการที่ดี (Brown, 2001) และ 4)การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirm Factor Analysis: CFA)(Diamantopoulos & Siguaw, 2000) พบว่า มาตรวัดทุกตัวมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ค่าสัมบูรณ์ของค่าสถิติที(t-value) มีค่ามากกว่า 1.96 นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาน้ำหนักปัจจัย (Factor Loading) พบว่า มีค่ามากกว่า 0.6 สรุปได้ว่า มาตรวัดการบริหารจัดการที่ดีมีความเหมาะสมดี

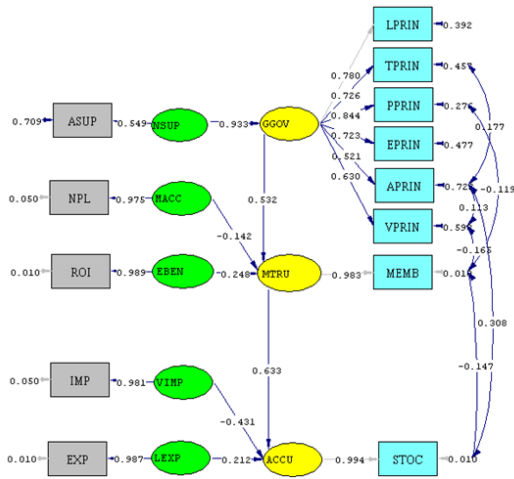
วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติบรรยาย (Descriptive Statistic) และการวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้าง

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านแตกต่างกัน กล่าวคือ สามารถระดมเงินหุ้นได้ไม่ถึง 500,000 บาท จำนวน 25 ธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 16.45 มีเงินหุ้นเฉลี่ย 224,642.80 บาท มีความสามารถในการระดมเงินหุ้นตั้งแต่ 500,000-1,000,000 บาท จำนวน 69 ธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 45.395 มีเงินหุ้นเฉลี่ย 803,183.77 บาท มีความสามารถในการระดมเงินหุ้นตั้งแต่ 1,000,001-2,000,000 บาท จำนวน 35 ธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 23.026 มีเงินหุ้นเฉลี่ย 1,392,826 บาท มีความสามารถในการระดมเงินหุ้นตั้งแต่ 2,000,001-3,000,000 บาท จำนวน 13 ธนาคาร

คิดเป็น ร้อยละ 8.55 มีเงินหุ้นเฉลี่ย 2,310,076.15 บาท และมีความสามารถในการระดมเงินหุ้นตั้งแต่ 3,000,000 บาทขึ้นไป จำนวน 10 ธนาคาร คิดเป็นร้อยละ 6.58 มีเงินหุ้นเฉลี่ย 5,183,854.000 บาท

นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้าน มีดังนี้

Chi-Square=38.59, df=38, P-value=0.44271, RMSEA=0.010

ภาพ 2 ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้าน ภาคเหนือตอนบน ที่มา : จากการวิเคราะห์ข้อมูล

จากภาพ 2 เมื่อพิจารณาความกลมกลืนของโมเดล พบว่า ในระดับที่ค่าไคสแควร์(X^2) มีค่าเท่ากับ 38.59 ค่าองศาแห่งความอิสระ (degree of freedom: df) เท่ากับ 38 ค่า P-value มีค่าเท่ากับ 0.442 ซึ่งถือว่าน้อยกว่า 0.05 ดังนั้น จึงยอมรับสมมติฐานหลัก ($H_0: S=\Sigma$) แสดงว่า ความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของโมเดลตามทฤษฎี สอดคล้อง หรือเท่ากับ ความแปรปรวนและความแปรปรวนร่วมของข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากตัวอย่าง

ผลการประมาณค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ มีดังนี้

1. สมการเชิงโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน (GGOV) มีดังนี้

$$GGOV = 0.933(NSUP) ** + 0.130, R^2 = 0.870 \quad (1)$$

จากสมการที่ 1 พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรง ต่อ การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน ได้แก่ การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย (NSUP) โดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.933

2. สมการเชิงโครงสร้างของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความไว้วางใจ หรือ ความเชื่อมั่น (MTRU) ของสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน มีดังนี้

$$MTRU = 0.532(GGOV) ** - 0.142(MACC) ** + 0.248(EBEN) ** + 0.490, R^2 = 0.510 \quad (2)$$

จากสมการที่ 2 พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงในทิศทางบวก ต่อ ความเชื่อมั่นของสมาชิก ได้แก่ การบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้าน (GGOV) ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (EBEN) โดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.532 และ 0.248ตามลำดับ แปลว่า หากคณะกรรมการมีการบริหารจัดการที่ดี และสมาชิกได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการถือหุ้นกับธนาคารหมู่บ้าน ก็จะมี ความเชื่อมั่นต่อธนาคารหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงในทิศทางลบต่อ ความเชื่อมั่นของสมาชิก คือ การไม่รับผิดชอบในการชำระหนี้คืนตามกำหนด (MACC) โดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ -0.142 แปลว่า หากสมาชิกไม่มีความรับผิดชอบในการชำระหนี้คืน ก็จะส่งผลให้สมาชิกโดยทั่วไปมีความเชื่อมั่นต่อธนาคารหมู่บ้านลดลง

นอกจากนี้ยัง พบว่า การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย (NUP) ที่มีอิทธิพลทางอ้อมทิศทางบวก ผ่านการบริหารจัดการที่ดี มายัง ความเชื่อมั่นของสมาชิก โดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ เท่ากับ 0.496 (0.933×0.532)

3. สมการโครงสร้างแสดงอิทธิพลเชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุน

การสะสมทุนของชุมชนธนาคารหมู่บ้าน (ACCU) มีดังนี้

$$\begin{aligned} \text{ACCU} &= 0.633(\text{MTRU})^{**6} - 0.431(\text{VIMP})^{**} \\ &+ 0.212(\text{LEXP})^{**} + 0.181, \\ R^2 &= 0.919^7 \quad (3) \end{aligned}$$

จากสมการที่ 3 พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงในทิศทางบวก ต่อ ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้าน ได้แก่ ความไว้วางใจของสมาชิก และ ความเหมาะสมของระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ (LEXP) โดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุเท่ากับ 0.633 และ 0.212 ตามลำดับ แปลว่า หากสมาชิกมีความเชื่อมั่น และ ธนาคารหมู่บ้านมีระยะเวลาการกู้และวงเงินกู้ที่เหมาะสมสอดคล้องกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จะทำให้สมาชิกนำเงินมาฝากธนาคารมากขึ้น ส่วน ผลกระทบจากกองทุนหมู่บ้าน (VIMP) พบว่า มีอิทธิพลทางตรงในทิศทางลบ ต่อ ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้าน โดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ เท่ากับ -0.431 แปลว่า หมู่บ้านใดบริหารกองทุนหมู่บ้านในลักษณะเป็นคู่แข่งกับธนาคารหมู่บ้านไม่ประสานงานกัน และให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันก็จะทำให้เกิดการแย่งชิงลูกค้าระหว่างกันในกรณีนี้ทำให้สมาชิกนำเงินมาฝากกับธนาคารหมู่บ้านลดลง

นอกจากนั้น ยังพบว่า การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย(NSUP) มีอิทธิพลทางอ้อมในทิศทางบวก ผ่านการบริหารจัดการที่ดี และความเชื่อมั่นของสมาชิกมายัง ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้าน โดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ มีค่าเท่ากับ 0.314 (0.933 × 0.532 × 0.633) ส่วนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ(EBEN)มีอิทธิพลทางอ้อมในทิศทางบวกผ่านความเชื่อมั่นของสมาชิก มายัง ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุทางอ้อม มีค่าเท่ากับ 0.157 (0.248 × 0.633) และการบริหารจัดการที่ดี มีอิทธิพลทางอ้อมในทิศทางบวกผ่านความ

เชื่อมั่นของสมาชิก มายัง ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านโดยมีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ เท่ากับ 0.337 (0.532 × 0.633)

นอกจากนั้นยังพบว่า ความไม่รับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด (MACC) มีอิทธิพลทางอ้อมในทิศทางลบผ่านความเชื่อมั่นของสมาชิก มายัง ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้าน มีค่าอิทธิพลเชิงสาเหตุ เท่ากับ -0.090 (-0.142 × 0.633)

สรุปและอธิบายผลการวิจัย

จากผลศึกษา พบว่า ความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนโดยธนาคารหมู่บ้านมีความแตกต่างกัน โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน โดยธนาคารหมู่บ้านตามแนวทางพระราชดำริภาคเหนือตอนบน มีทั้งปัจจัยทางตรงและปัจจัยทางอ้อม ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรง สูงสุด คือ ความเชื่อมั่นของสมาชิก รองลงมา คือ การได้รับผลกระทบจากกองทุนอื่นภายในชุมชน และต่ำสุด คือ การขยายวงเงินกู้และระยะเวลาการชำระหนี้คืนให้เหมาะสมกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมสูงสุด คือ การบริหารจัดการที่ดี รองลงมา คือ การได้รับการสนับสนุนจากเครือข่าย ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และ ความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืน ตามลำดับ โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สมาชิก คือ การบริหารจัดการที่ดี และความรับผิดชอบของสมาชิกในการชำระหนี้คืนตามกำหนด ตามลำดับ

นอกจากนั้นยัง พบว่า หลักการบริหารจัดการที่ดีที่มีน้ำหนักรวมสูงสุด คือ การบริหารจัดการตามหลักการมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการบริหารงานของคณะกรรมการ รองลงมา คือ การบริหารจัดการตาม

⁶มีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05

⁷เมื่อพิจารณา ค่า R² ในสมการ 1 , 2 และ 3 พบว่ามีค่าเท่ากับ 0.870 , 0.510 และ 0.919 แปลว่า ตัวแปรสังเกตได้ที่เป็นตัวแปรอิสระ สามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตามได้ ร้อยละ 87 , 51 และ 91.9 ตามลำดับ นอกจากนี้ พบว่า ตัวแปรอิสระมีอิทธิพลทางตรงต่อตัวแปรตาม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

หลักนิติธรรม โดยให้ความสำคัญกับกฎระเบียบของ ธนาคารหมู่บ้าน กล่าวคือ สมาชิกส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการร่างระเบียบ มีการบังคับใช้ระเบียบโดยเคร่งครัดไม่เลือกปฏิบัติ และมีการปรับปรุงระเบียบเมื่อเห็นว่าจะไม่เหมาะสม การบริหารจัดการตามหลักความโปร่งใส โดยให้ความสำคัญกับความโปร่งใสทุกระบบทำงานในธนาคารหมู่บ้าน เช่น การใช้จ่ายเงินของธนาคาร การปล่อยเงินกู้ การจัดสรรผลประโยชน์ เป็นต้น การบริหารจัดการตามหลักคุณธรรม โดยให้ความสำคัญกับคุณธรรมของผู้บริหารอย่างน้อย 2 ประการ คือ การไม่ข้องเกี่ยวกับอบายมุข และการไม่ทุจริตต่อธนาคาร การบริหารจัดการตามหลักความคุ้มค่า โดยให้ความสำคัญกับการใช้จ่ายเงินของธนาคารอย่างประหยัดมีประสิทธิภาพ และประการสุดท้าย คือ การบริหารจัดการตามหลักความรับผิดชอบ โดยเน้นให้คณะกรรมการมีความรับผิดชอบหลายประการ เช่น มาปฏิบัติงานในวันเปิดทำการการทุกครั้ง เข้าร่วมประชุม คณะกรรมการ ให้บริการสมาชิกโดยไม่เลือกปฏิบัติ สนใจในการแก้ไขปัญหา และแสวงหาองค์ความรู้เข้ามาพัฒนาธนาคาร เป็นต้น

จากข้อค้นพบในข้างต้น พบว่า ปัจจัยที่เชื่อมโยงประสานให้ธนาคารหมู่บ้านมีความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชนสูงสุด คือ การสร้างความไว้วางใจ หรือ ความเชื่อมั่นแก่สมาชิก ในประเด็นนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า หากสมาชิกในชุมชนเกิดความเชื่อมั่นต่อระบบธนาคารหมู่บ้านก็จะสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน ทำให้ธนาคารหมู่บ้านมีโอกาที่จะระดมเงินทุนจากชุมชนได้มากขึ้น ในทำนองเดียวกันหากสมาชิกในชุมชนไม่มีความไว้วางใจ หรือ เชื่อมั่นต่อระบบธนาคารหมู่บ้านนอกจากจะไม่สมัครเข้ามาเป็นสมาชิกแล้ว สมาชิกภาพเดิมก็จะลาออกจากการเป็นสมาชิกภาพ หรือ ถอนหุ้นออกจากธนาคาร ทำให้ธนาคารหมู่บ้านมีโอกาสในการระดมเงินทุนจากชุมชนได้ลดลง อภิชาติ มั่นศิลป์ (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 19 มีนาคม 2550); เจริญ วงศ์แก้ว (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 27

มิถุนายน 2550); มุกดา อินต๊ะสาร (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 25 มิถุนายน 2550) ตลอดจนสอดคล้องกับแนวคิดของ Putnam (1993); ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ (2544); สีนาด ตรีวรรณไชย (2546); และ วีรกร ตรีเศศ (2546) ที่ระบุว่าความไว้วางใจเป็นทุนทางสังคม (social capital) ที่ทำให้มนุษย์ยินดีที่จะให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในกรณีของธนาคารหมู่บ้านหากสมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นต่อระบบความมั่นคงของธนาคารหมู่บ้าน ก็จะสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกของธนาคารหมู่บ้าน ในทางตรงกันข้ามหากสมาชิกในชุมชนไม่เชื่อมั่นต่อระบบธนาคารหมู่บ้านก็จะไม่สมัครเข้ามาเป็นสมาชิก หรือ หากเป็นสมาชิกอยู่แล้วก็จะลาออกจากการเป็นสมาชิกภาพ ซึ่งการสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน ส่งผลให้ธนาคารหมู่บ้านมีโอกาสในการระดมเงินฝากได้มากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามความไว้วางใจของสมาชิกธนาคารหมู่บ้านไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหากแต่มีเหตุปัจจัยเป็นตัวกำหนด ได้แก่ 1) การบริหารจัดการที่ดี หากมีการบริหารจัดการที่ดีก็จะส่งผลให้สมาชิกเกิดความไว้วางใจ สมัครเข้ามาเป็นสมาชิกทำให้ธนาคารหมู่บ้านมีโอกาสเพิ่มปริมาณเงินฝากมากขึ้น ผลการศึกษาของ อรพินท์ สฟโซคชัย (2541) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินโครงการที่นำไปให้ความช่วยเหลือประเทศต่าง ๆ คือ การมีธรรมาภิบาล หรือ การบริหารจัดการที่ดีของประเทศที่ได้รับความช่วยเหลือ เนื่องจากประเทศที่มีการบริหารจัดการที่ดี นอกจากจะทำให้ประชาชนให้ความร่วมมือในการพัฒนาแล้วยังมีการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่งผลให้การดำเนินโครงการต่าง ๆ สำเร็จได้โดยง่าย นอกจากนั้น Fukuyama (1999); WorldBank (2003) และวีรกร ตรีเศศ (2546) เชื่อว่า ปัจจัยที่ช่วยสร้างทุนทางสังคม หรือ ความไว้วางใจ คือ การปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่ดีของสังคม กล่าวคือ หากบุคคล องค์การ สถาบันใด มีบรรทัดฐานที่ดีและปฏิบัติตาม ก็จะส่งผลให้เกิดความ

เชื่อมั่น เมื่อสมาชิกเกิดความเชื่อมั่น ก็จะทำให้เกิดการรวมกลุ่ม เกิดการให้ความร่วมมือ เกิดการสร้างเครือข่าย เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กลายเป็นพลังในการพัฒนา ตามทฤษฎีองค์การเครือข่ายถือว่าการรวมกลุ่ม หรือ การสร้างเครือข่ายทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกัน นอกจากนั้นหัวใจของความสำเร็จขององค์กรเครือข่าย คือ ความไว้วางใจเชื่อใจ (ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ , 2549) 2) ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการถือหุ้น กล่าวคือ หากประชาชนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการเข้ามาเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน โดยเฉพาะผลตอบแทนจากการถือหุ้นสูงก็จะทำให้เกิดการจูงใจสมาชิกในชุมชนสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกเพิ่มมากขึ้น เมื่อมีสมาชิกเพิ่มขึ้นโอกาสในการระดมเงินทุนของธนาคารหมู่บ้านได้มากขึ้นเช่นกัน แนวคิดที่สนับสนุนข้อค้นพบนี้ คือ แนวคิดของ Held (1984, pp. 65-69) และ แนวคิดของ Bennis and Nanus (1998, p. 142) ที่มีความเห็นว่าการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ลงตัวเป็นบรรทัดฐานที่สามารถสร้างความเชื่อมั่น และ3) ความรับผิดชอบในการชำระหนี้คืนตามกำหนด หากสมาชิกไม่สามารถชำระหนี้คืนตามกำหนดก็จะส่งผลให้ธนาคารหมู่บ้านมีหนี้ค้างชำระสูง เมื่อสมาชิกในชุมชน หรือ สมาชิกรายอื่นเห็นสภาพปัญหาก็จะทำให้ขาดความไว้วางใจ หรือ ขาดความเชื่อมั่น อาจส่งผลให้สมาชิกในชุมชนไม่มีการสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ หรือ มีสมาชิกเก่าลาออก ดังปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับหลายธนาคารในภาคเหนือตอนบน

ดังนั้นหากต้องการให้ธนาคารหมู่บ้านเกิดความมั่นคงมีขีดความสามารถในการสนับสนุนการสะสมทุนของชุมชน ต้องให้ความสำคัญปัจจัยและเงื่อนไขดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้านอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง
2. ไม่ควรจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านไปทับซ้อนกับองค์กรการเงินอื่นที่อยู่ในชุมชนจนเกินความต้องการและความสามารถในการบริหารจัดการของชุมชน
3. การบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้านคณะกรรมการควรเน้นสร้างความเชื่อมั่นแก่สมาชิกโดยการบริหารจัดการที่ดี โดยให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการตามหลักการมีส่วนร่วม การบริหารจัดการตามหลักนิติธรรม การบริหารจัดการตามหลักความโปร่งใส การบริหารจัดการตามหลักคุณธรรม การบริหารจัดการตามหลักความคุ้มค่า และการบริหารจัดการตามหลักความรับผิดชอบต่อสังคม ตามลำดับ
4. สมาชิกธนาคารหมู่บ้านจะต้องมีความรักดีต่อธนาคารหมู่บ้าน อาทิเช่น การให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม ตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการ การใช้เงินกู้้อย่างเหมาะสม และการชำระหนี้คืนตามกำหนด
5. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรนำมาตรการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านไปทำการทดลองใช้จริงกับธนาคารหมู่บ้านในรูปแบบของการวิจัยและพัฒนา หรือ รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุง หรือ สร้างมาตรฐานการบริหารจัดการที่ดีของธนาคารหมู่บ้านให้เกิดความเหมาะสมต่อไป
6. ในการวิจัยครั้งต่อไป คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะรัฐบาลควรนำผลการวิจัยไปปฏิรูประบบการบริหารและองค์กรของการเงินชุมชนที่มีอยู่ในประเทศไทยทั้งระบบ

เอกสารอ้างอิง

- จำนง สมประสงค์. (2535). *การบริหารธนาคารหมู่บ้านตามแนวพระราชดำริ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- โจเซฟ อี สติกลิทซ์. (2541). *กระบวนการทัศน์ใหม่เพื่อการพัฒนา: ยุทธศาสตร์ นโยบาย และกระบวนการ* (นภาพร อติวานิชยพงศ์, ผู้แปล). (พิมพ์ครั้งที่ 1). ใน ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (บรรณาธิการ), *เศรษฐศาสตร์การเมือง (เพื่อชุมชน)*(หน้า 105-106). กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ. (2544). *รูปแบบและความเป็นไปได้ในการจัดสวัสดิการโดยภาคชุมชน*. ใน ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (บรรณาธิการ), *เศรษฐศาสตร์การเมือง (เพื่อชุมชน*, หน้า 11-14) กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะเศรษฐศาสตร์.
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2549). *ทฤษฎีองค์การสมัยใหม่ (พิมพ์ครั้งที่ 6)*, กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2542). *การสร้างธรรมมาภิบาลในสังคมไทย*. ค้นเมื่อ 2 ธันวาคม 2546, จาก <http://www.thaitopic.com/bia/440203.html>
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2543). *หลักเศรษฐศาสตร์มหภาค (พิมพ์ครั้งที่ 8)*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วัฒนาพานิช.
- วีรกร ตรีเศศ. (2546, เมษายน 4). *เศรษฐศาสตร์เข้าใจทุนทางสังคมอย่างไร*. มติชนรายสัปดาห์ หน้า 20 THE GRAMEEN BANK “ธนาคารหมู่บ้าน ตามแนวทาง พระราชดำริ” ที่ไทยควรศึกษา. (2544, มิถุนายน 26) *ไทยโพสต์*. หน้า 20
- สินาด ตรีวรรณไชย. (2546). *ทุนทางสังคม*, ค้นเมื่อ 30 ธันวาคม 2546, จาก www.pxp.in.th/Magazine2003/33-sp-article.htm
- อภิชัย พันธเสน และคณะ. (2546). *ทุนทางสังคม: มรดกเก่าจะนำเราไปรอดจริงหรือ*. กรุงเทพมหานคร: คณะเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อารี เชื้อเมืองพาน และคณะ. (2544). *การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน*. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยภาคเหนือ.
- Bennis W. & Burn, N. (1997). *Leaders : Strategies For taking Charge*. (2nd ed). New York Cortina, J. M., (1993). What Is Coefficient Alpha? An Examination of Theory and Applications. *Journal of Applied Psychology*, 78(1), 98-104
- Diamantopoulos, A. & Sigauw, J. A. (2000). *Introducing LISREL*. London: SAGE

- Fukuyama, F. (1999). *Social Capital*. Retrieved November 23, 2003, from: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/1999/reforms/fukuyama.htm#l>
- Hair, J. F., Anderson, R. E. Tatham, R. L. & Black, W.C. (1993). *Multivariate data analysis with readings*. Englewood Cliffs: Prentice Hall
- Held, V. (1984). *Right and Goods*. N.Y.: Macmillian.
- Putnam. D. R. (1993). *Making Democracy Work Civic: Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press.
- Tashakkori, A. & Teddlie, C. (Eds.) (1998). *Mixed Methodology. Combining Qualitative and Quantitative Approaches*, Volume 46 of *Applied Social Research Methods Series*. Thousand Oaks: SAGE
- UCLA. (2006). *SPSS FAQ: What does Cronbach's alpha mean*. Retrieved December 6, 2006, from <http://www.ats.ucla.edu/STAT/SPSS/faq/alpha.html>
- World Bank. (2003). *The Policy Implication of Social Capital*. Retrieved June 30, 2004, from: <http://www.nesf.ie/documents/No28SocialCapital.pdf>
- Zimund, W. G. (2003). *Business Research Methods*. (7th ed). Mason, OH: Tomson/South-Western.